

Aleksandar Saša Gajić
Institut za evropske studije
Beograd

Evropske vrednosti i izazovi globalizacije¹

Sažetak: Odnos evropskih vrednosti i izazova koje donose globalizacijski procesi neodvojiv je od šireg posmatranja kompleksnih odnosa prirode Evropske Unije i prirode globalizacije, i predstavlja predmet teorijskih i praktično-političkih kontraverzi i dilema. Evropska unija se kroz svoj dugi razvojni put, pojavila kao prvi nadnacionalni savez u istoriji koji je otvorio i teorijsku i praktičnu mogućnost za jednu drugačiju praksu političkog, koja, pored tradicionalnog razlikovanja koje donosi politička polarizacija spram Drugog, ostavlja mogućnost aktuelizacije koncepta drugosti i razlike, odnosno unutrašnje heterogenosti i pluralističkog bogatstva koje izrastaju na bazičnim vrednostima koji ih ne zakidaju i unifikuju, već im daju mnoštvo novi različitih mogućnosti razvoja i nadgradnje.

Povećana međuzavisnost koju donose procesi globalizacije u svom često fluidnom, pa i haotičnom izrazu, u slučaju Evropske Unije je doveo do razvoja guste mreže svih mogućih (ekonomskih, političkih, pravnih i kulturnih) vidova povezanosti država na jedan specifičan način. Upravo kroz stvaranje osobenog modela integracije koji ne poništava nacionalne države, već kroz složeno kombinovanje nacionalnog, međudržavnog i supranacionalnog, kao i kroz očuvanje i potenciranje različitosti samosvojnih izraza kulturnog života evropskih naroda, njenih regija i mikrozajednica, kulturni život u EU se, što spontano što kroz institucionalne okvire svih nivoa, protivstavio često negativnim, homogenizujućim ili čak nivelišućim aspektima kulturne globalizacije.

Rad obrađuje temeljne vrednosti EU poput poštovanja ljudskog dostojanstva, slobode, demokratije, pluralizma, nediskriminacije, tolerancije, pravde, solidarnosti, odgovornosti i jednakosti u smislu duhovnog i kulturnog nasleđa Evrope kao kombinacije grčke filozofije, hrišćanstva, humanizma i prosvetiteljstva, a u ključu višestране razmene tri različita istorijska pristupa: francusko-racionalističkog, anglo-emprističkog i nemačko-idealističkog. Takođe, on posmatra EU i kao zajednicu prava koje predstavlja izraz njenih vrednosti, kao i međusobno odnošenje evropskog identiteta zasnovanog na pomenutim temeljnim vrednostima i evropskog pravnog poretka. Pronalazeći ove vrednosti u Povelji o osnovnim pravima u Evropskoj uniji i drugim pravnim aktima, rad nadalje pomatra njihovo odnošenje prema izazovima globalizacije, i daje pregled i perspektive očuvanja ovih vrednosti kroz vođenje ekonomske i socijalne politike EU koje su na njima bazirane u raznim aktivnostima koje u svojem razvoju planiraju i evropske institucije i njene države članice.

¹ Ovaj rad je urađen u okviru projekta 149026 koga finansira Ministarstvo za nauku i tehnološki razvoj

Odnos evropskih vrednosti i izazova koje donose globalizacijski procesi neodvojiv je od šireg posmatranja kompleksnih odnosa prirode Evropske Unije i prirode globalizacije, i predstavlja predmet teorijskih i praktično-političkih konverzi i dilema. Ovi kompleksni odnosi pretežno se koncentrišu oko osnovnog pitanja: da li je EU nastala pre i mimo procesa globalizacije, odnosno da li je postojeća forma globalizacije bila presudni faktor koji je oblikovao dosadašnje procese evrointegracije; da li je, nasuprot tome, EU nastala kao oblik supranacionalnog organizovanja nasuprot globalizaciji, ili se pak radi o jednom ambivalentnom, dvosmernom procesu u kome EU sa svojim temeljnim vrednostima utiče na prirodu globalizacije bar u izvesnoj meri koliko i globalizacija utiče na EU i njene vrednosti?

Formiranje političkih zajednica izniklih na zajedničkim, temeljnim vrednostima nasuprot postojećim izazovima koje je donosila realnost (i kao odgovor na njih i kao njihov svojevrstni izraz) predstavlja istorijsko političku konstantu. Prve istorijski poznate pojave svesti o zajedničkom evropskom identitetu (koje predstavljaju i deo baštine na koju se poziva EU pri izgradnji svog savremenog identiteta) nastale su upravo kao reakcija, odgovor na jedne davne izazove u vidu širenja islama na prostore evropskog kontinenta što su probudile svest među rascepanim, feudalnim vlastima i narodima koji su ih nastanjivali da oni poseduju, pored manjih kulturnih i istorijskih razlika, i zajedničke, specifične identitetske osobine koje ih čine onim što su nazvali – Evropljani.²

Ni nastanak Evropske Unije sa svojim temeljnim vrednostima ne može se izvaditi iz konteksta izazova vremena u kome je ona, prvo u vidu ekonomskih zajednica, a potom i kao politička, supranacionalna unija, nastala. U konceptualnom smislu, projekt evropskog ujedinjenja je uvek bio znatno veći od obične ekonomske integracije. Za svoju idejnu realizaciju on je dobio prostor na pustoši u kojoj se evropski kontinent obreo nakon Drugog svetskog rata, bivajući u svojoj suštini mirovni proces koji bi trebao da kroz, prvo ekonomsko, a potom kulturno i političko približavanje evropskih država i naroda, prevaziđe izazove potencijalnih budućih međusobnih ratova ali i ratova između tadašnjih suprotstavljenih ideoloških blokova, kao i da se prevaziđe tradicionalna, kontinentalna politika moći (i njoj sledstveni sistem ravnoteže sila) zasnovana na nacionalnim interesima postojećih evropskih nacionalnih država. Da bi ovaj, pre svega mirovni projekt i na njemu novi sistemski oblik integracije, mogao da zaživi u punom svom obimu, Evropska unija je, od vremena evropskih zajednica do danas, izgrađivala sebe kao zajednicu vrednosti, zajednicu prava, zajednicu zvanu na građanskom društvu, mirovnu zajednicu, zajednicu solidarnosti, zajednicu zajedničkog interesa, zajednicu zajednica odnosno zajednicu koja omogućava zaštitu globalnih interesa i same Unije i njenih pojedinih članica. Polazeći od kulturnog nasleđa samog kontinenta, a koje predstavlja kombinacija grčke filozofije, rimskog prava, hrišćanstva, humanizma i prosvetiteljstva, kao i uzajamnog prožimanja i razmene uticaja tri grane moderne evropske misli u vidu franko-racionalizma, anglo-empiricizma i germano-idealizma, Evropska unija je na ovim osnovama počela da izgrađuje specifičan zajednički identitet u

² o čemu svedoči istorijski fakt da je pojam “Evropljanin” prvi put upotrebio izvesni monah Isidor u svom letopisu, opisujući pobedu Karla Martela kod Poatjea nad Arapima, vidi *Chronicon*, Monumenta Germaniae Historica, Autores Antiqui, XI, 2

čijem temelju nalaze i bazične evropske vrednosti slobode, ljudskog dostojanstva, odgovornosti i solidarnosti.

Ovim i ovakvim vrednosno-identitetskim pozicioniranjem ugrađenim u svoje temelje, Evropska unija se kroz svoj dugi razvojni put, pojavila kao prvi nadnacionalni savez u istoriji koji je otvorio i teorijsku i praktičnu mogućnost za jednu drugačiju praksu političkog, koja, pored tradicionalnog razlikovanja koje donosi politička polarizacija spram drugog (sa krajnjom mogućnošću tretiranja tog drugog kao političkog neprijatelja) ostavlja mogućnost aktuelizacije koncepta drugosti i razlike, odnosno unutrašnje heterogenosti i pluralističkog bogatstva koje izrastaju na bazičnim vrednostima što ih ne zakidaju i unifikuju, već im daju mnoštvo novi različitih mogućnosti razvoja i nadgradnje.

Globalizacija i evropske integracije

U kolokvijalnom govoru pod globalizacijom se podrazumevaju pre svega novi oblici ekonomskog povezivanja i saradnje koje prevazilaze i ruše postojeće barijere i granice i stvaraju i nove oblike povezivanja te preoblikovanja postojećih političkih zajednica. Kompleksna, znatno šira priroda procesa globalizacije i njenih aspektata onemogućava da se ona lako i sveobuhvarno definiše, o čemu svedoči mnoštvo pokušaja njenog određenja. Albou, recimo, globalizaciju definiše kao «sve one procese pomoću kojih ljudi čitavog sveta bivaju inkorporirani u jedno svetsko društvo, odnosno globalno društvo», Gidens kao «intenzifikaciju društvenih odnosa koji povezuju udaljena mesta na način da su lokalni događaji oblikovani događajima koji su se odigrali kilometrima daleko i *vice versa*», Harvi kao «intezifikaciju zgušnjavanja vremena-prostora u društvenom životu», a Held i Mek Gru kao «širenje skale, porasta značaja, ubrzanja i produbljivanja uticaja transnacionalnih tokova i obrazaca na društvene interakcije»³. Čarls Kegni i Judžin Vitkof određuju globalizaciju kao «integraciju država kroz sve veće kontakte, komunikaciju i trgovinu, čime se stvara holistički, jedinstveni globalni sistem u kome proces promena sve više povezuje ljude u zajedničkoj sudbini»⁴, Kor smatra da je globalizacija «ono što smo mi u Trećem svetu vekovima nazivali kolonizacijom»⁵, dok Burdije globalizaciju smatra mitom, moćnim diskursom u funkciji podsticanja verovanja koja je glavno oružje u borbama protiv tekovina države blagostanja.⁶

U okviru različitih definisanja i shvatanja globalizacije postoje tri osnovne grupe mišljenja sa mnoštvom podvarijanti. Prva koja globalizaciju smatra za ideološki mit pravih procesa transformacije kapitalističkog sistema koji preuveličava domete savremenih trendova, od kojih neki samo donekle (Burdije), a neki u najvećoj meri (Volerstin) spore aktuelnost globalizacije. Posebnu podgrupu u ovom pogledu na

³ prema Vuletić Vladimir, *Globalizacija*, Gradska narodna biblioteka «Žarko Zrenjanin», Zrenjanin, 2006, str 19-21

⁴ Kegli Čarls, Vitkof Judžin, *Svetska politika – trend i transformacija*, Diplomatska Akademija SMIP- a i FPN, Beograd, 2006, str. 64

⁵ prema Vuletić Vladimir, *Globalizacija*, Gradska narodna biblioteka «Žarko Zrenjanin», Zrenjanin, 2006, str 21

⁶ Burdije Pjer, *Signalna svetla – prilozi za otpor neoliberalnoj invaziji*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Beograd, 1999

globalizaciju čine teoretičari klasične realističke škole međunarodnih odnosa koji insistiraju na i dalje velikom značaju suverenih država u međunarodnom životu, i u najboljem slučaju globalizaciju doživljavaju kao internacionalizaciju i intenzifikaciju odnosa između država. U drugu grupu spadaju autori koji globalizaciju posmatraju kao širok i sveobuhvatan proces u svim sferama društvenog života, koji idu od njegovog odobravanja (pozitivni hiperglobalisti) do suprotstavljanja (negativni hiperglobalisti), preuzimajući različite teorijske koncepte za objašnjenje ovih procesa, pre svega u okviru teorija modernizacije i postmarksizma. Treći, najrasprostranjeniji pristup imaju autori koji prihvataju globalizaciju kao osnovu za objašnjenje savremenih društvenih promena, ali smatraju da je taj proces nedorečen, nejasan i krajnje protivurečan.

Ove različite definicije i pozicioniranja spram procesa globalizacije povlače i različite perspektive posmatranja njenog odnosa prema nastanku i razvoju EU. Zagovornici nastanka EU *sui generis* kao mirovnog, a potom i vrednosnog poretka integracija, posmatraju ga kao potpuno samostalnog u odnosu na fenomen globalizacije, dokazujući da mu evrointegracije vremenski prethode i da se u odnosu na njega, posledično, samo reaktivno pozicioniraju i prilagođavaju mu se. Oni globalizaciju smatraju za relativno nov fenomen koji je samo delom pospešio i delom usmerio samostalni proces evropskih integracija. Drugi, koji pak smatraju da je globalizacija mnogo dugotrajniji proces čiji je današnji izazov samo jedna, najnovija etapa, uprkos priznavanju svih specifičnosti nastanka EU, zastupaju stav da je tok njenih integracija samo deo širih vidova svetsko-istorijskog povezivanja te da su evrointegracije upravo izraz dugotrajnih procesa globalizacije. Povećanje međuzavisnosti i međupovezanosti koji čine srž globalizacije i transformacija političkih, međunarodnih subjekata u odnosu na njih nesumnjivo koincidiraju sa nastankom i razvojem Evropske Unije na jedan specifičan i protivurečan način, jer, svojim vrednosnim i institucionalnim osnovama EU, i po svojom gustinom interakcija i institucionalnim vidom razvijenog povezivanja i nagradnje na regionalnom planu, predstavlja i najevidentiji izraz intenzivne globalizacije u najširem smislu te reči, ali i svojevrsnu reakciju na nju.

Naime, povećana međuzavisnost i porast povezanosti koje donose procesi globalizacije u svom često fluidnom, pa i haotičnom izrazu, u slučaju Evropske Unije je doveo do razvoja guste mreže svih mogućih (ekonomskih, političkih, pravnih kulturnih) vidova povezanosti država, na jedan specifičan način. Proces transformacije suvereniteta kao ključnog izraza pravno-političkog preoblikovanja, iako daleko odmakao, kao i stvaranje novih oblika kulturno-vrednosnih integracija koji u procesima globalizacije često imaju homogenizatorska obeležja («fenomen globalne kulture»), u slučaju EU, upravo u vidu reakcije na izazove i prilagođavanje njima, dao je nove odgovore. Upravo kroz stvaranje osobenog modela integracije koji ne poništava nacionalne države, već kroz složeno kombinovanje nacionalnog, međudržavnog i supranacionalnog, kao i kroz očuvanje i potenciranje različitosti samosvojnih izraza kulturnog života evropskih naroda, njenih regija i mikro zajednica, kulturni život u EU se, što spontano što kroz institucionalne okvire svih nivoa, protivstavio često negativnim, homogenizujućim ili čak nivelišućim aspektima kulturne globalizacije.

Ipak, uticaj globalizacije na dalje procese evropskih integracije i dalje ambivalentan. Sa jedne strane globalizacija objektivno, naročito kroz svoju ekonomsku i tehnološku sferu, pojačava međuzavisnost i integrisanost EU, ali i ostavlja duboke i trajne posledice na društva na njenom prostoru utičući kako na postojeće oblike socijalnog kapitalizma, kulturu, vidove organizacije rada i solidarnosti, tako i na samu demokratiju i njene institucionalne izraze. Evropska Unija tako postaje globalni akter čije prvobitne namere mirovnog i socijalnog projekta evoluiraju, bezbednosne dimenzije poprimaju nove oblike pri čemu ona, u skladu sa sopstvenim nasleđem, vrednosnim osnovama i njenim pravnim i institucionalnim izrazima, pokušava da prati ove promene i istovremeno odgovori na njih. U jezgru odgovora naspram izazova globalizacijskih procesa leže evropske vrednosti.

Evropske vrednosti i zajednica prava

Istorija Evrope je istorija heterogenosti, neidentičnosti, različitosti, koja čini uzaludnim svaku uniformnu konstitucionalizaciju njenih vrednosti. Kako je EU po svojoj prirodi dvojna zajednica, zajednica građana i zajednica država⁷, odnosno zajednica koja poštuje i individualne identitete i kulturne identitete, ona nije suprotstavljena pripadnosti istorijskim, nacionalnim korenima koje, kao deo sopstvene vrednosne baštine, unose pojedine evropske države koje se u EU već nalaze ili koje u nju ulaze. Ta veza građansko individualnog i kolektivno-nacionalnog se, prema Etjenu Balibaru⁸, nalazi u fundamentu moderne države koja je u novom veku i ponikla na evropskom tlu, jer građanskosti ima samo tamo gde ima države, tj. tamo gde se građani i stranci razlikuju po svojim pravno regulisanim pravima i obavezama. Naznačena «dvostrukost» evropskih vrednosti, dakle, neraskidiva je od shvatanja ove povezanosti kroz pravo, odnosno kroz zajednicu prava. EU, kao entitet *sui generis*, poseduje specifične kohozivne osobine koje su hibridnog karaktera, spajajući različite oblike uređenja – od onih konfederalnih oblika, preko odlika međunarodnih organizacija koje poznaje savremeno međunarodno pravo, do karakteristika složene, federalne države za koje je, kroz sistem složenih konkordacija koji na više nivoa naglašavaju poseban karakter interakcionih odnosa (Operman), vezivno tkivo – pravo.

Jedinstvo «dvostrukosti» (građanske i nacionalne) i «višestrukosti» (bogatog kulturno-istorijskog nasleđa različitih etničkih grupa) u slučaju evropskih vrednosti ne vodi ka nekakvom konstitucionalnom, pravnom pokušaju «oktroisanja» evropskog identiteta na osnovu vrednosti proklamovanih pravnim aktima, bilo da se one uzimaju ukupno, u smislu individualnih bazičnih građanskih vrednosti i svih etnokulturalnih vrednosti, bilo njihovom selekcijom i traženjem «najmanjeg zajedničkog sadržaja» Naprotiv. Iako, recimo, Preambula Ugovora o Evropskoj Uniji sadrži formulaciju o EU kao zajednici vrednosti i zajednici prava (odnosno o zajedničkim pravnim principima) u smislu evropskog identiteta (navodeći npr. kako se ostvarivanje evropskog identiteta u okviru normativnih i institucionalnih koordinata zasniva na načelima slobode, demokratije, na

⁷ Mišel Fuše, Evropska republika, Stubovi kulture, Beograd, 2000, str. 7

⁸ u knjizi Etjen Balibar, Mi, Građani Evrope, Beogradski krug, Beograd, 2003

poštovanju ljudskih prava, kao i na načelima koja su zajednička svim državama članicama), jasno je da pravo ne služi formulaciji vrednosti u identitetskom smeru. Evropska Unija je napravljena tako da funkcioniše i razvija se kao pravna internacionalna zajednica utvrđena skupom institucija i pravnih propisa u kome «zajednica prema pravu» tj. pravnim temeljima i propisima ima prevagu nad «zajednicom prema vrednostima» (u smislu njihovog vrednosnog unifikovanja) upravo zato da bi se vrednosne različitosti unutar Evrope zaštitile i očuvale u svom pluralitetu i njihovom punom bogatstvu. Da bi se to postiglo, njih štite evropske vrednosti kao univerzalne pravne vrednosti koje u sebi spajaju individualno-građansku i državno-nacionalnu vrednosnu komponentu, a u koje spadaju poštovanje ljudskog dostojanstva, slobode, demokratije, pluralizma, nediskriminacije, tolerancije, pravde, solidarnosti, odgovornosti i jednakosti (odnosno ravnopravnosti pred zakonom).

Shvatanje ovih vrednosti kao pre svega pravnih vrednosti svedoči nam o u evropskom političkom i kulturnom fakticitetu u kome je normativna komponenta *per definitionem* igra presudnu, utemeljujuću ulogu evropskih identitetsko-vrednosnih stubova kroz koje se i individualni, građanski, i nacionalni identitet u praksi ispostavljaju kao samorazumljivi način pluralne, heterogene evropske identifikacije. Susretanje sa terminom «evropske vrednosti» u brojnim aktima EU pre svega se odnose na pravo (*aquies communitarie*) koji se tiču poštovanja ljudskih prava i fundamentalnih sloboda, demokratije i vladavine prava, i sve češće ih odmenjuje sinonim «zajednički pravni principi» kako ih već naziva Ugovor u Maastrihu, koji ih usmerava u tri polja – ka stvaranju političkog prostora slobode i međunarodnog mira (suprotno iskustvima prethodna dva Svetska rata), ka kreiranju tržišne ekonomije koja vodi ka blagostanju (suprotno iskustvima komandne, planske i netržišne ekonomije) i, kao treće, ka kreiranju i razvijanju projekata koji vode ka sve većem stepenu integracija (nasuprot iskustvima izolacija i podela).

Usmeravanje «evropskih vrednosti» u nesumnjivo polje politike (odnosno ekonomije) ne oduzima im na njihovom pravnom karakteru, to jest karakteru zajedničkih pravnih principa koji deluju u ugovornim okvirima, a čije je vrednosno nasleđe, od onog antičkog, hrišćanskog i novovekovnog, uključujući i sve nacionalne i kulturne vrednosti, ono što se podrazumeva i čuva nalazeći se ispod krovnog pravno-institucionalnog okvira. Njihovo «krovno» formulisanje kao principa ima za direktnu posledicu suprematiju prava EU, ali i nastavljanje integracionog procesa u pravcu postavljenog cilja - stvaranja još bliže i čvršće zajednice. Pojedini važni pravni akti EU, poput Povelje o osnovnim pravima u EU od 2000. godine, samo operacionalizuju osnovne vrednosti kao pravne, odnosno pravom zaštićene univerzalne vrednosti koje su potpuno u skladu sa osnovnim ljudskim pravima iz Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima UN iz 1948. godine, a koje se aritkulišu u procesu složene konstitucionalizacije EU. Sadržavajući i socijalna prava, i takozvana moderna, odnosno «novu generaciju» ljudskih prava⁹, Povelja osnovnim pravima U EU i svim svojim poglavljima (Dostojanstvo, Slobode, Jednakost, i naročito u poglavlju Solidarnost) svedoče nam o EU kao zajednici prava koja ima i svoj individualni i svoj kolektivni, socijalni, kulturno-vrednosni okvir, koji se kroz pravnu regulativu štiti i razvija.

⁹ npr. pravo na zaštitu ljudskih podataka, zaštitu okoline i zabranu diskriminacije kao genetskih eksperimenata

Odgovor na izazove globalizacije

Protivurečnosti globalizacijskih procesa i njihove posledice predstavljaju izazov za EU na koju ona mora da odgovori na osnovu gore naznačenih evropskih vrednosti. Sa jedne strane, vrednosti shvaćene kao pre svega pravne vrednosti moraju biti zaštićene od strane institucija EU i njenih država-članica, i to kako one individualne, bazične ljudsko-pravne, tako i one kolektivne, socijalne, koje su, pre svega kroz ekonomske i kulturne globalizacijske procese, dovedene pod znak pitanja. Kolektivne, kulturne vrednosti i zaštita njihovog bogatstva moraju se jamčiti te omogućiti državama-članicama i svim građanima da ih čuvaju od procesa unifikacije ili nivelizacije i dalje razvijaju kao odgovor na globalizacijsku povezanost i međuzavisnost. Socijalne pak vrednosti, posebno ugrožene negativnim ekonomskim stranama globalizacije, poput prava radnika na informisanje, prava na kolektivno pregovaranje i akcije, zaštita protiv otpuštanja, prava na odgovarajuće radne uslove i koristi od socijalnog osiguranja i socialne usluge, zdravstvena zaštita i medicinski tretman, moraju se štiti donošenjem preciznih pravnih propisa i njihovom striktnom primenom, kao i vođenjem odgovarajuće odgovorne socijalno-ekonomske politike u skladu sa najvišim evropskim pravnim aktima.

Zajedničke evropske vrednosti predstavljaju temeljne stubove svih, međusobno različitih socijalnih modela i predstavljaju izraz specifičnih evropskih pristupa ekonomskoj i socijalnoj politici, gde svaka država ima osobenosti svojih «kolektivnih izbora» i načina njihovog ostvarenja. I Evropska, krovna, i nacionalna ekonomsko-socijalna politika država-članica temelji se na vrednostima solidarnosti i društvene kohezije, jednakih mogućnosti i borbe protiv svih vrsta diskriminacije, u okviru «socijalne tržišne privrede» gde javni sektor ima veoma veliku ulogu kroz državno, korektivno regulisanje i ulaganje u organizaciju i finansiranje nacionalnih sistema, pre svega u održavanju visokog kvaliteta usluga od opšteg značaja koje su kroz istoriju bile ključni faktor ekonomskog i društvenog razvoja. Sve evropske države imaju bogato iskustvo javnog sektora koji vodi računa o penzijama, zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti, obrazovanju, regulaciji tržišta rada i redistribuciji kroz poresku politiku. Sadašnje članice EU u proseku troše 27% svog bruto nacionalnog dohotka na društvenu zaštitu, čime se održava duga tradicija socijalnog dijaloga i partnerstva, i ujedno ojačava i supranacionalna «evropska dimenzija» Unije, i sami nacionalni sistemi.

Aktuelno stanje EU i njenih članica u procesima globalizacije ukazuje nam na brojne slabosti i nedostatke, i one unutrašnje i one prema spolja. Nedostaci u obrazovnom procesu, istraživačkim delatnostima, inovacijama i produktivnosti, umanjuju i domete tržišta rada i same ekonomije, jer ljudi nemaju sposobnosti koje novi poslovi i novi uslovi iziskuju, dok se deficitarnost pojavljuje i po pitanju znanja i tehnologije. Jaz između bogatih i siromašnih članica je i dalje velika, a barijere za ulazak na tržište rada su i dalje jake. Ako se uzmu u obzir globalizacijski uticaji finansijskih tržišta, stepen ulaganja u nove tehnologije i razvojne projekte sa kojima se jedino može doseći kvalitativna konkurentnost koja ne ide na u račun socijalne pravde, kao i povećana potreba za bazičnim resursima, pre svega energentima koji su deficitarni praktično za sve države članice i EU kao celinu, socijalno-ekonomska politika EU zasnovana na evropskim vrednostima mora biti kompletna, adekvatna i usredsređena da na pravi način odgovori na

izazove i posledice globalizacije. Pravna regulativa i priroda EU kao zajednice vrednosti shvaćene pre svega kao zajednice prava otvara veliki prostor za formulaciju adekvatnih odgovora na izazove vremena. Ona se zato i odvija na dva nivoa – na nivou EU i na nivou država članica.

Na oba nivoa odgovori na globalizacijske procese se ogledaju u: zaokružavanju unutrašnjeg sveevropskog tržišta, uključujući onog koji se tiče usluga, telekomunikacija, energetike i finansijskih usluga, pri čemu nacionalna tržišta treba da doprinesu većem dinamizmu i mogućnostima izbora unutar evropske ekonomije; stvaranju istovremeno otvorenijeg i poštenije postavljenog tržišta, kroz kontinuiraniju primenu i nadopunjavanje njegove takmičarske dimenzije i pravila pomoći javnim dobrima; podsticanju preduzetništva pre svega manjih i srednjih preduzeća; poboljšanju zakonodavnih uslova poslovanja na evropskom nivou; otvaranja tržišta udaljenih zemalja i zemalja u razvoju za evropske proizvođače poštujući principe pravičnog poslovanja; sprovođenju strukturalnih reformi i politike u okviru Lisabonske strategije za rast i zaposlenje; podizanju zaposlenosti odnosno smanjenju nezaposlenosti; prilagođavanju penzija, socijalne i zdravstvene zaštite postojećim promenama; stvaranju inovativnih rešenja za prevazilaženje niskih naknada za obavljanje poslova; omogućavanju okruženja koje favorizuje inovacije, formiranje dugoročne i koherentne energetske politike; usmeravanju više resursa (i javnih i privatnih) u obrazovanje i veštine; obnovi socijalnog dijaloga i nošenja sa socijalnim posledicama ekonomskog restrukturiranja i povećanju saradnje između država-članica. U slučaju da ovakva socio-ekonomska politika dosledno sledi i krovnu, pravno institucionalne vrednosne temelje, i istovremeno elastično, u skladu sa evropskom tradicijom, bude sposobna da se «osloni» na bogatstvo različitosti kulturnih izraza evropskih naroda koje su «bazno» postavljene na dve svoje noge, individualno građansku i, nacionalno-državno, izazovi globalizacije porodiće nove kvalitete u odnosu na njihove negativne aspekte. U protivnom, pravno-institucionalni skelet evropskog jedinstva biće u velikoj meri ispražnjen od svog bogatog sadržaja i ovi procesi će uroditi drugačijim, znatno neizvesnijim ishodom.

Aleksandar Saša Gajić
Institute of European Studies
Belgrade

European values and challenges of globalization

Abstract: Relation of european values and challenges of globalizational processes is unseparable from wider observations of nature of European Union and nature of globalisation, and it represents subject of theoretical and practical-political controversies and dilemmas. European Union, throught it long evolution, has emerged as first historical supranational union that has opened theoretical and practical possibility for different

praxis of political which, besides traditional differentiations of political polarisation against Other, also leaves possibilities of actualisations «Othersness» and dissimilarities, of heterogeneity and pluralistic richness that grows out of its basic values that do not coincide or unify them, but give them many new and different possibilities of development.

Increased interdependence brought by globalisational processes in their often fluid, even chaotic manifestations, has led, in the case of European Union, into development of dense network of all possible (economic, political, legal and cultural), specific ways of connection between its member-states. Exactly through creation of specific model of integration that do not revoke national states but, through complex combination of national, international and supranational, and also through preservation and encouragement of differences of independent forms of culture of European nations, its regions and micro-communities, cultural life in EU, spontaneously or institutionally on all levels, has opposed to negative, homogenisational or even leveling aspect of cultural globalisation.

The paper deals with fundamental values of European Union such as respect for human dignity, rights including the rights of communities and families, freedom, democracy, equality, the rule of law, non-discrimination, tolerance, justice, solidarity, responsibility and equality, in the sense of spiritual and cultural heritage of Europe as a combination of Greek Philosophy, Roman Law, Christianity, Humanism and Enlightenment, and also as product of mutual exchange of three different approaches: the Franco-Rationalistic, the Anglo-Empiristic, and the Germano-Idealistic approaches. Also, it observes European Union as union of law based on legal principles, and shows relation of European identity based on fundamental values and European legal order. By finding those values in Charter of Basic Rights in EU and other legal documents, the paper observes their relations with challenges of globalisation and gives review and perspectives of preservation of those values in EU economical and social policies which are based on them, and in many activities that are planned by European institutions and institutions of its member states.